

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 21 april 1902, kl. 7 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hafva, på derom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlemnade de under tiden från och med den 15 januari 1901 till och med den 14 januari 1902 i statsrådet förda protokoll, nemligen öfver

justitiedepartementsärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 14 januari 1902;

justitieärenden från och med den 1 februari 1901 till och med den 31 december samma år;

utrikesdepartementsärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 11 januari 1902;

landtförsvarsärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 11 januari 1902;

sjöförsvarsärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 11 januari 1902;

civilärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 14 januari 1902;

finansärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 14 januari 1902;

ecklesiastikärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 11 januari 1902; samt

jordbruksärenden från och med den 19 januari 1901 till och med den 11 januari 1902.

Bih. till Riksd. Prot. 1902. 3 Saml. 4 Häft. (N:o 4).

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehafat en jemlikt § 57 riksdagsordningen från Andra Kammaren till utskottet remitterad, af herr *A. Hedin* i Stockholm gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående tillstadjande af muntlig föredragning i stället för skriftlig berättelse af bankinspektören rörande verkställda bankinspektioner, hvilken anmärkningsanledning blifvit närmare omförmäld uti ett till utskottet tillika öfverlemnadt, af herr *Hedin* undertecknadt skriftligt anförande i ämnet jemte bilagor.

Vid den granskning af omförmälda protokoll och handlingar, som, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, blifvit af utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

hvaremot utskottet

funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att böra, jemlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas, nemligen:

1:o)

(Protokoll öfver civilärenden för den 26 april 1901, n:o 29.)

I skrifvelse till Kongl. Maj:t den 30 november 1900 gjorde jernvägsstyrelsen framställning om beredande af medel till belopp af 4,900,000 kronor till förstärkning af öfverbyggnaden å vissa i skrifvelsen omförmälda bandelar genom inläggande af nya stålråler af 40,5 kilograms vikt per meter i stället för befintliga äldre och lättare råler; och jernvägsstyrelsen föreslog derjemte, att omförmälda belopp, hvilket borde utgå under åren 1901 och 1902, måtte hos Riksdagen äskas såsom anslag utom hufvudtitlarna. Bland de bandelar, hvilkas spåröfverbyggnad bemälda styrelse ansett nödigt att på nyssnämnda sätt förstärka, ingick äfven bandelen Arlöf—Engelholm, hvilken är 79 kilometer lång och, enligt hvad styrelsen meddelat, vore belagd med 14 år gamla råler af ursprungligen endast 24,8 kilograms vikt per meter. Såsom skäl för vidtagande af den föreslagna åtgärden särskildt be-

träffande denna bandel anförde styrelsen, att å ifrågavarande bandel numera framfördes kontinentaltrafiken öfver Malmö till Göteborg och Kristiania, hvilken trafik vid tiden för upprättandet af förslag till denna bandels komplettering i statsbanemässigt skick icke varit förutsedd.

I ofvanberörda skrifvelse anförde jernvägsstyrelsen vidare, bland annat:

Under de för statens jernvägstrafik ekonomiskt lyckliga år, som närmast föregått år 1900, hade jernvägsstyrelsen icke tvekat att föreslå Kongl. Maj:t att med trafikmedel bekosta de förstärkningar af spåröfverbyggnaderna, som under samma år kommit till utförande. Då det ekonomiska resultatet af jernvägsdriften, oaktadt trafikintensiteten icke visat tecken till aftagande, för närmaste åren måste förutsättas blifva vida mindre gynsamt, tvekade ej heller jernvägsstyrelsen att nu framlägga förslaget om detta behofs afhjelpande medelst extra anslag utom hufvudtitlarna. Sistnämnda åtgärd måste äfven ur statsekonomisk synpunkt finnas fullt befogad. Jernvägarnes genom spår förstärkningen ökade trafikförmåga vore ju, liksom hvarje annan i liknande syfte utförd ny byggnad eller anläggning vid desamma, en ökning af kapitalvärdet.

Med anledning af jernvägsstyrelsens förevarande framställning föreslog Kongl. Maj:t i propositionen till 1901 års Riksdag angående statsverkets tillstånd och behof, att Riksdagen måtte för år 1902 anvisa å riksstatens sjetta hufvudtitel till förstärkning genom rälsutbyte af öfverbyggnaden å bandelen Arlöf—Engelholm, 651,750 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1901 af tillgängliga medel utanordna detta belopp.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 11 januari 1901, hvilket protokoll finnes bilagdt Kongl. Maj:ts omförmälda proposition, erinrade chefen för civildepartementet beträffande jernvägsstyrelsens ifrågavarande förslag, att uti den af Kongl. Maj:t den 31 december 1900 fastställda kostnadsstat vid statens jernvägstrafik för år 1901 under banafdelningen uppförts ett belopp af 652,000 kronor för »underhåll af öfverbyggnaden: utbyte af räler», äfvensom att jernvägsstyrelsen uti den underdåniga skrifvelse den 28 november 1900, med hvilken förslag till nämnda stat insändts, beträffande detta anslagsbelopp anført, att anslaget för år 1901 till rälsutbyte upptagits till det belopp, som för ordinärt underhåll funnits erforderligt, under det att hvad derutöfver ansetts nödigt för ökande af vissa bandelars trafikförmåga upptagits bland de behof, som styrelsen för sin del funnit böra genom extra anslag af Riksdagen tillgodoses. Departementschefen

yttrade vidare, att han ansåge det vara af synnerlig vigt, att öfverbyggnaden å de stambanedelar, der trafiken vore mest intensiv, så förstärktes, att möjlighet bereddes att åt bantågen gifva den fart och den tyngd, trafikbehovet kräfde, samt att han ej heller funne någon betänklighet vid att anslag nu skulle äskas för ändamålet, fastän trafikmedlen dittills för ändamålet användts. Sedan departementschefen derefter redogjort för de skäl, hvarför han icke för det dåvarande ansåge sig kunna förorda jernvägsstyrelsens förslag i hela dess omfattning, anförde departementschefen:

»Emellertid är det en af de omförmälda bandelarne, å hvilken enligt min åsigt det ifrågasatta rälsutbytet icke kan utan afsevärda olägenheter uppskjutas, nemligen bandelen Arlöf—Engelholm. Å denna 79 km. långa bandel framföras de snälltåg, som förmedla trafiken mellan Göteborg och Malmö och dermed den så kallade kontinentaltrafiken till och från vestra Sverige och Norge. Då på denna bandel ännu qvarligga de vid dess inköp befintliga, nu 14 år gamla rälerna af allenast 24,8 kg. ursprunglig vigt per meter, måste man erkänna, att detta är en olägenhet, som ovilkorligen måste snarast möjligt undanrödjas.»

Kostnaden för rälsutbytet å ifrågavarande bandel beräknades af departementschefen med ledning af från jernvägsstyrelsen meddelade prisuppgifter till ofvan omförmälda summa af 651,750 kronor, hvilket belopp departementschefen med hänsyn till sakens brådskande beskaffenhet ansett böra göras tillgängligt för jernvägsstyrelsen redan under år 1901.

Kongl. Maj:ts omförmälda framställning blef af statsutskottet afstyrkt samt af båda kamrarne afslagen, hvarefter Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 26 mars 1901 anförde följande:

»Såsom uti det i ärendet förda statsrådsprotokollet omförmäles, hafva hittills kostnaderna för utbyte af räler å statsbanorna alltid bestridts af tillgängliga trafikmedel. Anledningen, hvarför nu blifvit ifrågasatt att med anslagsmedel bekosta de åtgärder för öfverbyggnadens förstärkning genom rälsutbyte, som jernvägsstyrelsen ansett önskvärda, är närmast att söka deruti, att driften af statens jernvägar under nästlidna år visat ett i ekonomiskt afseende mindre gynsamt resultat än hvad förut under en följd af år varit fallet samt att, på sätt jernvägsstyrelsen antydt, någon väsentlig förbättring härutinnan ej heller för den närmaste framtiden kunde förutsättas. Dessa förhållanden synas emellertid Riksdagen mana till stor varsamhet, då fråga är om nedläggande å statens jernvägar af kostnader, som icke kunna anses oundgängligen nödiga

för driftens uppehållande och ej heller kunna beräknas medföra en mot kostnaderna svarande tillökning i jernvägarnas nettoafkastning. Förutom det belopp af 651,750 kronor, som nu för rälsutbyte äskats af Riksdagen, har jernvägsstyrelsen för enahanda ändamål ifrågasatt anvisande för åren 1902 och 1903 af anslag å mer än 4,200,000 kronor. Å de bandelar, der ifrågavarande rälsutbyte skulle ske, äro, enligt hvad statsrådsprotokollet gifver vid handen, de nuvarande rälerna icke förslitna, så att de af denna anledning behöfva ersättas med nya, utan åtgärden anses påkallad för att genom öfverbyggnadens förstärkning möjliggöra framförandet af tåg med stor hastighet och tyngd. Riksdagen inser väl, att sådana förstärkningsåtgärder i vissa fall kunna visa sig oundgängliga, såsom exempelvis å linier, der en tung malmtrafik ställer stora fordringar på banan, men Riksdagen kan icke annat än hysa tvifvel, huruvida det verkligen är erforderligt och ur ekonomisk synpunkt tillrådligt att i den utsträckning, som nu ifrågasatts, vidtaga kostsamma åtgärder för uppdrifvande af tåghastigheten å jernvägarna. I allt fall torde behovet häraf icke vara påträngande, och då, såsom Riksdagen ofvan framhållit, statsjernvägarnas nettoinkomst visat tendens att sjunka, synes det så mycket mindre vara skäl att forcera dylika arbeten. Om det emellertid på en eller annan bansträcka skulle finnas oundgängligen nödvändigt att förstärka öfverbyggnaden genom rälsutbyte, synes sådant dock icke behöfva ske i större utsträckning, än att kostnaderna därför kunna, i enlighet med hvad hittills skett, bestridas af jernvägarnas trafikmedel.

På grund af hvad sålunda anförts, har Riksdagen icke bifallit Eders Kongl. Maj:ts i fråga varande framställning.»

Med anledning af Riksdagens beslut i denna fråga anmodade chefen för civildepartementet i skrifvelse den 26 mars 1901 eller samma dag, som Riksdagens nyssnämnda skrifvelse afläts, jernvägsstyrelsen att skyndsamt till civildepartementet inkomma med uppgift å den hastighet, hvarmed snälltågen å berörda bandel framfördes, äfvensom med yttrande, huruvida någon minskning i denna hastighet syntes böra ega rum.

I svarsskrifvelse till chefen för civildepartementet af den 15 april 1901, vid hvilken fogats, bland annat, en af distriktsförvaltningen vid statens jernvägars tredje distrikt till styrelsen aflåten skrifvelse i ämnet af den 1 samma månad, anförde styrelsen hufvudsakligen, att enligt den för statsbanetraffiken under 1901 års sommar upprättade tåg-tidtabell medelhastigheten för snabbaste tåg å bandelen, efter afdrag för uppehåll å mellanstationer, blefve, beräknad mellan midterna af

ändstationshusen, 48,2 kilometer i timmen; att sommaren 1896, hvilken varit den första sommar, bandelen trafikerats såsom statsbana, motsvarande medelhastighet varit 43,7 kilometer i timmen; att emellertid med afseende å det olika antalet stationer för uppehåll, nemligen 11 år 1896 och 5 år 1901, samt tidsförlusterna vid afsaktandet före och igångsättandet efter ett uppehåll, största hastigheten vid gång mellan två stationer, der uppehåll beräknats, kunde antagas vara lika stor för de båda nämnda åren; att någon hastighetsökning för snälltågen å nämnda bandel alltså icke kunde påvisas hafva egt rum under den tid, bandelen trafikerats såsom statsbana; att genom nedsättning af snälltågens nuvarande hastighet, hvilken redan vore lägre än för motsvarande tåg å samtliga öfriga statsbanor i södra och mellersta Sverige, icke skulle vinnas hvad dermed åsyftats, enär den ökade godstrafiken icke kunde uppehållas utan fortsatt användande af de tyngre lokomotiv, som därför under senare åren, sedan bandelen öfvergått i statsverkets ego, erfordrats; att en sådan nedsättning i snälltågens nuvarande hastighet dessutom skulle utöfva ett mycket ogynnsamt inflytande ej allenast på hela den för södra Sverige sedan flera år medelst dessa snälltåg förmedlade persontrafiken till och från de många anslutande banorna, utan ock på genomgångstrafiken på de mera aflägset belägna trafikcentra i vestra delarna af landet och Norge.

Sedan jernvägsstyrelsen sålunda besvarat de spörsmål, som i departementschefens öförmälda skrifvelse framstälts, anförde styrelsen i sammanhang härmed, att den genom kontinentaltrafiken öfver Malmö till Göteborg och Kristiania ökade tyngden af snälltågen och den ökade godstrafiken, hvilka nödvändiggjort användandet af lokomotiv af typer och tyngd, som icke vore afpassade efter öfverbyggnadens beskaffenhet, kräfde, att genomgripande åtgärder för höjande af trafikförmågan icke vidare undanskötes, samt att den enda åtgärd till trafikförmågans ökande å bandelen, som kunde finnas tillfredsställande och lämplig, vore öfverbyggnadens förstärkning genom den nuvarande rälsbeläggningsens ersättande med annan af större styrka och bärighet. Enahanda åtgärd hade äfven yrkats i en jernvägsstyrelsens ifrågavarande skrifvelse bilagd, från åtskilliga enskilda personer i Skåne till styrelsen stäld skrifvelse af den 27 mars 1901.

I enlighet med dessa till chefen för civildepartementet framställda åsikter hemstälde jernvägsstyrelsen i särskild till Kongl. Maj:t stäld skrifvelse af berörda den 15 april 1901 om nådigt bemyndigande att genast af trafikmedel bestrida kostnaderna för ifrågavarande arbetes utförande och i sammanhang härmed om fastställande af sådant tillägg

till ofvan omnämnda kostnadsstat vid statens jernvägar, att det under banafdelningen uppförda beloppet 652,000 kronor för »underhåll af öfverbyggnaden: utbyte af räler» måtte ökas med den för rälsutbytet å bandelen Arlöf—Engelholm beräknade summan 651,750 kronor och sålunda utföras med 1,303,750 kronor.

Uti en från jernvägsstyrelsen öfverlemnad promemoria af den 23 april 1901 meddelades sedermera, att till följd af inträffadt starkare prisfall å räler kostnaderna för ifrågakvarande rälsutbyte syntes kunna nedbringas till 491,000 kronor.

Redan den 26 i nyssnämnda månad föredrogs ärendet inför Kongl. Maj:t i statsrådet, hvarvid på chefens för civildepartementet tillstyrkan Kongl. Maj:t beslöt anbefalla jernvägsstyrelsen att under år 1901 låta förstärka öfverbyggnaden å bandelen Arlöf—Engelholm genom utbyte af derå nu befintliga räler emot stålräler om 40,5 kilogramms vigt äfvensom bemyndiga bemälda styrelse att för verkställande af ifrågakvarande arbete af trafikmedel använda ett belopp af högst 491,000 kronor, med hvilket belopp alltså den i den fastställda kostnadsstaten vid statens jernvägar för år 1901 under rubriken banafdelningen för »underhåll af öfverbyggnaden: utbyte af räler» upptagna kostnadssumma skulle ökas.

Af denna redogörelse framgår, att jernvägsstyrelsen redan i skrifvelse af den 30 november 1900 hemställt, att genom utverkande af särskilda anslag medel måtte anskaffas för omläggning med tyngre räler af åtskilliga bansträckor, bland hvilka inginge äfven bandelen Arlöf—Engelholm; att emellertid Kongl. Maj:t, enligt chefens för civildepartementet tillstyrkan, den 11 januari 1901 beslutit att hos Riksdagen äska anslag till rälsutbyte endast å ifrågakvarande bandel, men att Riksdagen afslagit denna framställning med uttryckligt betonde af dels att de gamla rälerorna icke vore förslitna, och dels att under tider, då statsjernvägarnes nettoafkastning visade tendens att nedgå, å jernvägarne ej borde nedläggas kostnader, hvilka, utan att vara oundgängligen nödiga för driftens uppehållande eller kunna medföra en mot kostnaden svarande tillökning i nettoafkastningen, hade till ändamål att möjliggöra framförandet af tåg med stor hastighet och tyngd. Detta Riksdagens beslut, som delgafs Kongl. Maj:t genom skrifvelse den 26 mars 1901, har chefen för civildepartementet icke funnit för sig bindande, utan har ansett sig redan en månad senare kunna tillstyrka Kongl. Maj:t att besluta det omedelbara utförandet af ett arbete, som Riksdagen tydligen förklarar kunna och bära anstå. Och för denna sin mot Riksdagens beslut stridande rådgifvareåtgärd har departementschefen icke återopat

några nya tvingande skäl, utan endast anslutit sig till jernvägsstyrelsens förnyade uttalanden om nödvändigheten af öfverbyggnadens förstärkande genom rälsutbyte å bandelen Arlöf—Engelholm för höjande af trafikförmågan och för möjliggörande af tyngre lokomotivs användande. Detta departementschefens tillvägagående har synt utskottet icke vara prägladt af den hänsyn för Riksdagens uttalade meningar, som måste anses önskelig, särskildt då frågan gäller ärende, som står i så nära samband med Riksdagens statsregleringsmyndighet som det nu omförmälda. Visserligen tillägges i Riksdagens skrifvelse efter förklarandet, att behovet af det föreslagna rälsutbytet i alla händelser icke kunde anses påträngande: »Om det emellertid på en eller annan bansträcka skulle finnas oundgängligen nödvändigt att förstärka öfverbyggnaden genom rälsutbyte, synes sådant dock icke behöfva ske i större utsträckning, än att kostnaderna därför kunna, i enlighet med hvad hittills skett, bestridas af jernvägarnas trafikmedel.» Men då denna sats icke får lösryckas från sitt sammanhang med skrifvelsens föregående del, så kan enligt utskottets förmenande derur alldeles icke hemtas stöd för en åtgärd, som helt och hållet strider mot Riksdagens i skrifvelsen för öfrigt gjorda uttalanden och mot Riksdagens beslut att afslå framställningen om anslag till ifrågavarande rälsutbyte.

Den sålunda anmärkta brist på hänsyn till Riksdagens mening och vilja, hvarom chefens för civildepartementet åtgörande i omförmälda ärende synes vittna, har förefallit utskottet så mycket betänkligare, som Kongl. Maj:ts beslut fattades under april månad, då Riksdagen ännu var samlad och förnyad framställning till Riksdagen i ärendet kunnat göras. Ett dylikt tillvägagående kan enligt utskottets mening innebära konsekvenser af stor betydelse med hänsyn till Riksdagens bestämmanderätt i statsregleringsfrågor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och då föredraganden, enligt utskottets åsigt, vid detta ärendes behandling visat bristande skicklighet i sitt förtroendeembetes utöfvande, har utskottet ansett sig böra anmäla förevarande ärende för Riksdagen.

2:o.

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 12 juli 1901, n:o 13.)

Vid sammanträde den 9 juli 1897 beslöt skolrådet i Gunnarsnäs församling af Elfsborgs län och Karlstads stift att tilldela ordinarie

folkskoleläraren i församlingen Gustaf Engelbrekt Bergman sådan varning, som omförmäles i § 32 i gällande folkskolestadga, med anledning deraf att han ådagalagt oskicklighet och försumlighet i förrättandet af sin tjänst samt visat vanvördnad och otillbörligt uppförande mot förman.

I Kongl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897 är § 32, hvilken från förut gällande folkskolestadga upptagits oförändrad med undantag deraf, att ordet »ordinarie» inskjutits före ordet »folkskolelärare», uti nu ifrågasvarande del af följande lydelse:

»Skulle någon ordinarie folkskolelärare befinnas oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst eller ådagalägga sådant uppförande, att han ej bör såsom lärare längre bibehållas, må skolrådet ega att, efter föregången, i skolrådets protokoll intagen, men fruktlös befunnen varning, skilja honom från befattningen såsom skollärare och den dermed följande aflöningen. Öfver skolrådets beslut om lärares varning eller skiljande ifrån befattningen må besvär kunna af läraren, inom trettio dagar efter det han af beslutet erhållit del, anföras i den ordning, som är bestämd för besvär öfver val af lärare.»

Sedan Bergman, hvilken den 16 juli 1897 erhöll del af varningen, hos domkapitlet i Karlstad besvärat sig, med yrkande att den honom sålunda tilldelade varningen måtte upphävas, fann domkapitlet, enligt utslag den 28 maj 1898, skäl ej vara af Bergman anförda, som borde föranleda ändring i öfverklagade beslutet; och, efter det Bergman hos Kongl. Maj:t i underdånighet anförde besvär öfver domkapitlets utslag, förklarade Kongl. Maj:t genom utslag den 30 december 1898 de underdåniga besvären ej förtjena afseende.

Den 11 september 1899 beslöt skolrådet, enär, med hänsyn till den Bergman tilldelade, af Kongl. Maj:t fastställda varningen, ingen förbättring kunnat hos Bergman förmärkas, utan varningen befunnits fruktlös, att, jemlikt omförmälda paragraf i folkskolestadgan, skilja Bergman från hans befattning såsom skollärare i Gunnarsnäs skoldistrikt och den dermed följande aflöningen.

Häröfver anförde Bergman besvär hos domkapitlet, som emellertid enligt utslag den 19 januari 1901 pröfvade rättvist att, med ogillande af besvären, fastställa det öfverklagade beslutet.

En ledamot af domkapitlet var af skiljaktig mening samt yttrade, bland annat, att, enligt hans uppfattning en folkskolelärares varning och afsättning jemlikt folkskolestadgan vore att betrakta icke såsom två moment af en och samma handling, utan såsom två skilda hand-

lingar; att först om och när varningen befunnits fruktlös, skolrådet egde att skilja en skollärare från hans befattning, hvilken bestämmelse syntes innebära, att för giltigheten af en afsättning fordrades att upprepade eller nya förseelser tillkommit efter varningen; samt att protokollet vid det sammanträde, då skolrådet fattade beslut om Bergmans skiljande från folkskolelärarebefattningen, emellertid icke omnämde några upprepade eller nya förseelser, som skulle hafva blifvit honom då lagda till last.

Genom besvär hos Kongl. Maj:t sökte Bergman härefter i underdånighet ändring i domkapitlets den 19 januari 1901 meddelade utslag; och blef målet, sedan skolrådet i underdånighet sig förklarat samt domkapitlet och vederbörande folkskoleinspektör afgifvit infordrade underdåniga utlåtanden, efter beredning inom ecklesiastikdepartementet, föredraget inför tillförordnad regering, uti hvilken statsrådet Wikblad deltog såsom tillförordnad chef för nämnda departement.

Kongl. Maj:t fann dervid de underdåniga besvären ej förtjena afseende.

Af handlingarna i detta mål har utskottet, beträffande den deri väsentliga omständigheten, huruvida den varning, som tilldelats Bergman, i verkligheten befunnits fruktlös, inhemtat följande.

Varningen afsåg i första rummet oskicklighet och försumlighet i tjensten. I fråga härom har skolrådet, uti sin i målet till domkapitlet afgifna förklaring, med förmälan, bland annat, att skolrådet medelst protokollsutdrag begärt, men ej erhållit vederbörande folkskoleinspektörs yttrande i fråga om Bergmans undervisningsskicklighet, förmåga att leda ungdomens uppfostran och nit för skolan, uttalat sig sålunda: »Här anmärkes, att skolelärarens undervisning helt visst i anledning af det flitiga deltagandet i vetenskapliga sommarkurser, auskulteringskurs, skötande af skola till det godas befrämjande med pedagogisk slöjd, deltagande i folkskoleläraremöten, som han framhåller, då den skall vara som bäst, icke har karakter af barnaundervisning utan af en uppstyldad föredragsstil, som passar för okritiskheten på folkmöten, men icke för folkskolebarn. Här af blir en följd, att saker komma att ventileras, som ligga utanför barnens fattningsförmåga och ofta äfven utanför hans egen, hvaraf kommer motsägelser och oriktigheter. Dessemellan nedsjunker undervisningen till en slapphet och ojemnhet, som icke kan godkännas. Skolrådets v. ordf. och dess mångårige f. d. v. ordf. fanjunkare K. Lindeblad, som voro närvarande vid höstexamen år 1898, funno då resultatet 'alldeles miserabelt', ity att

endast ett par barn förmådde motsvara den obetydligaste fordran på de kunskaper, som denna undervisning afser att bibringa. I stället för att nu vara mån om att söka förvärfva sig en sådan undervisningskicklighet, som man af en lärare eger rätt att fordra på folkskolans stadium, fortfar han ideligen med att öfva sådan verksamhet, som ofvan nämnts och han sjelf i sina besvär med bilagor angifver. Det är tydligt, att en folkskolelärare af nämnda beskaffenhet, men som dock om sig sjelf i afseende på lärareskicklighet har de mest öfverspända föreställningar och därför är otillgänglig för varning och förmaning, icke kan vara skicklig att fortfarande bibehållas såsom lärare.» Vidare har skolrådet, i fråga om Bergmans påstådda försumlighet i tjensten, i samma förklaring anført, att det för skolrådet under utöfvandet af tillsyn öfver folkskolan i Gunnarsnäs blifvit uppenbart, att Bergman allt jemt visade en grof vårdslöshet och försumlighet i skötandet af sin tienst. »Det betänkligaste härvid», yttrar skolrådet vidare, »är, att den uppfostran till ordning, sedlighet, gudsfuktan, som författning, myndigheter, församling och föräldrar hafva ovillkorlig rätt att fordra, att läraren ej blott för egen del skall ega och alltmer hos sig utveckla, utan ock städse bibringa de barn, som anförtrotts åt hans ledning och vård, går alldeles förlorad. Skolrådet har i början af förra året till protokollet erinrat skolläraren om hans skyldighet att öfvervaka barnens sedliga förhållanden. Men allt jemt har försumligheten fortgått utan den minsta förbättring, och barnens föräldrar klaga fortfarande. Det är uppenbart, att hans intresse för undervisningen och barnen är ytterst ringa. Detta upptages i stället fortfarande af sommarkurser och andra kurser, möten, föreningar, offentliga föredrag, publicistisk verksamhet jemte det som förut nämnts, hvarpå han förbrukar tanke- och arbetskraft. För sådant ändamål begär han tjenstledighet och söker tilltvinga sig sådan under makalöst trassel och obehag.» — — »Då det rör dessa omförmälda enskilda verksamhetsyttringar är han uppenbarligen mycket energisk, men i fråga om hans egentliga verksamhet: undervisningen och tillsynen öfver barnen i Gunnarsnäs folkskola råder hos honom en oerhörd försumlighet och lättja. Såväl i fråga om hans förmåga att i skolan upprätthålla ordning och att i öfrigt leda ungdomens uppfostran som om hans nit har skolrådet måst gifva honom lägsta betyg.» Derjemte lade skolrådet Bergman till last, att han mestadels försummat att bevista föreskrifna sammanträden mellan skolråd och lärare, äfvensom att han under sin tjenstledighet plägade underlåta att för skolrådet uppgifva sin vistelseort.

Till styrkande deraf, att Bergman under tiden närmast före med-

delande af skolrådets beslut om hans afsättning skulle hafva fortfarande visat försumlighet i tjensten, har skolrådet i all synnerhet hänvisat på vissa omständigheter, som stått i sammanhang med ett af Bergman hos domkapitlet anhängiggjortt besvärsmål i fråga om tjänstledighet för Bergman. I detta mål inhemtas af handlingarna hufvudsakligen, *att* sedan Bergman uti en till skolrådet ingifven skrifvelse af den 21 juni 1899 i uppgifvet ändamål att ytterligare förkofra sig i de stycken, som hörde till hans kall såsom folkskolelärare, anhållit att tid måtte honom beredas att genomgå 1899 års sommarkurser i Upsala den 12—26 augusti, antingen så, att höstterminens början, i likhet med hvad som för samma ändamål egt rum i andra skolor, hvilkas lärare ämnade besöka kurserna, framflyttades till den 31 augusti, eller ock så, att Bergman för tiden från och med den 10 till och med den 31 augusti måtte få uppehålla skolan genom vikarie, skolrådet enligt beslut den 18 juli 1899 utan anförande af några skäl lemnat Bergmans skrifvelse utan afseende; *att*, efter det Bergman uti en den 2 augusti samma år i Malmberget dagtecknad skrifvelse hos skolrådet begärt att på grund af sjukdom undfå tjänstledighet under höstterminen 1899 eller, om denna begäran ej skulle beviljas, till slutet af augusti samma år, till stöd för hvilken ansökning åberopats vederbörligt läkarebetyg, skolrådet genom beslut den 13 berörde augusti beviljat Bergman tjänstledighet allenast under åtta dagar från och med den 15 samma månad, under hvilken tid undervisningen i skolan till följd häraf inställdes; samt *att* Bergman under påföljde september månad hos domkapitlet besvärat sig öfver berörda af skolrådet den 18 juli och den 13 augusti 1899 meddelade beslut, under yrkande att besluten måtte till all kraft och verkan upphävas, hvarefter skolrådet i afgifven förklaring anført, bland annat, att Bergman, sedan genom skolrådets beslut den 18 juli 1899 tjänstledighet blifvit honom förvägrad, »funnit på en utväg att *tilltvinga* sig» sådan ledighet och i sådant afseende anskaffat omförmälda läkarebetyg.

Å sin sida har Bergman uti åtskilliga i målet ingifna skrifter anført, bland annat, följande. Han hade gjort allt hvad i hans förmåga stått för att öka sin lärareskicklighet. Sålunda hade han under år 1897 genomgått de vetenskapliga sommarkurserna i Upsala äfvensom en auskulteringskurs i Göteborg, under år 1898 på uppdrag af styrelsen för föreningen till det godas befrämjande skött dess skola vid åkerbrukskolonien Länneå och der anordnat pedagogisk slöjd äfvensom deltagit i det tolfte allmänna svenska folkskoleläraremötet i Norr-

köping samt under år 1899 besökt flere skolmöten, deribland Karlstads stifts sjette allmänna folkskoleläraremöte i Åmål, hvori han på bestyrelsens anmodan äfven aktivt deltagit. Att hvad han sålunda gjort till sin förkofran äfven burit dermed afsedd frukt för skolan, framginge deraf, att skolrådet, som i tjenstgöringsbetyg den 21 september 1897 tilldelat Bergman för skicklighet och nit vitsordet »försvarlig», den 26 april 1898 gifvit honom för ådagalagd undervisningsskicklighet det högre betyget »godkänd». Beträffande nit och förmåga att i skolan upprätthålla ordning hade Bergman gjort mera än han förmått, enär han genom öfveranstängning i skolan ådragit sig sjukdom. Han hade ej underlåtit att genom bestraffning beifra af skolbarnen begångna förseelser. Möjligen förefintliga brister i afseende å undervisningen i skolan berodde för öfrigt, förutom af Bergmans sjuklighet, väsentligen på skollokals dåliga beskaffenhet och saknaden af erforderlig skolmateriel; hvarjemte skolrådet underlåtit att, på sätt vederbort, meddela föreskrifter rörande undervisningen. Lagstadgade sammanträden mellan skolråd och lärare hade under Bergmans tjenstetid icke hållits i församlingen mera än en enda gång. Det vore slutligen icke Bergmans fel, om skolrådet hyste tvekan, om hvart meddelanden till Bergman under hans tjenstledighet borde adresseras, enär han tillkännagifvit att bref alltid kunde träffa honom under hans vanliga adress.

Till bevis om sin skicklighet såsom lärare har Bergman, hvilken sedan den 1 juli 1883 tjenstgjort såsom ordinarie folkskolelärare vid den fasta folkskolan i Gunnarsnäs skoldistrikt, åberopat i bestyrkta afskrifter en stor mängd tjenstgöringsbetyg, afseende tiden 1873—1896, bevis om genomgångna lärokurser tiden 1875—1897 samt intyg af föräldrar och lärare till Bergmans förutvarande elever angående dessas skolgång och kunskaper m. m. Bland dessa handlingar må här intagas följande:

»Herr Gustaf Bergman erhöll under det undertecknad var ordförande i Gunnarsnäs församlings skolråd inom Elfsborgs län såsom ordinarie lärarbefattningen vid dess fasta folkskola, en befattning, som han skötte med pligttrohet och mycken skicklighet. Sedan om ett år annan man intog ordförandeplatsen i dervarande skolråd, förblef jag dock under sex år till den 1 maj nästlidet år, tjenstgörande prest inom samma pastorat och lärde under tiden närmare kända herr Bergman såsom en ovanligt kunskapsrik skollärare med synnerlig arbetsförmåga och en särskildt för barnuppfostran nitälskande man. Att han såväl eger anlag för som besitter förmåga att förestå en uppfostringsanstalt, derom är jag på grund af denna min om honom vunna kännedom

fullt öfvertygad och kan samvetsgrant vitsorda, så mycket mer som han är nykter och jemväl i öfrigt förer en exemplarisk vandel.

Vermskog (Vermlands län) den 25 febr. 1891.

W. Kihlgren,

Komminister och skolrådsordförande.»

»Då herr folkskolläraren Gustaf Bergman begärt, att jag skulle meddela honom förklaring till de i ofvanstående betyg af den 25 febr. 1891 gifna vitsorden i enlighet med de af statsrådets och chefens för Kongl. Eckl. dep. i skrifvelse till domkapitlen af den 7 mars 1895 påbjudna, får jag härmed förklara, att de omdömen, jag i ofvannämnda betyg gifvit honom, kunna likställas med berömlig för undervisnings-skicklighet och nit samt för uppförande mycket godt.

Östmark i Vermlands län d. ¹⁸/₁₀ 1897.

W. Kihlgren

Kyrkoherde.»

»Folkskolläraren i Gunnarsnäs församling af Örs pastorat, herr Gust. Bergman, har begärt mitt omdöme öfver sin tjänstgöring under den tid, som jag i egenskap af vice pastor i Ör varit ordförande i nämnda församlings skolråd (¹/₅ 95—¹⁴/₁₁ 96).

Med anledning häraf intygas, att herr Gust. Bergman, som genom deltagande i föreläsningskurser o. s. v. visat sig angelägen om att fördjupa och utvidga sina kunskaper, med mycken skicklighet och kraft skött undervisningen att döma efter de tillfällen, som jag åhört den-samma, samt att han iakttagit ett mycket stadgadt uppförande.

Såsom ett bevis på förtroende för herr Bergmans stora pedagogiska insigt och förmåga må derjemte anföras, att under min tjänstgöringstid såsom ordförande i Gunnarsnäs skolråd, tvenne elever från en privat-skola begärde och erhöilo tillåtelse att under herr Bergmans tillsyn och ledning praktisera i hans skola för inträde i seminarium, der den ene intogs i tredje klassen.

Eda, Vermlands län, den 15 juli 1897 (nittiosju).

Johan Nyrin

Pastorsadj. i Eda.»

»Undertecknad, som dels åhört herr G. Bergmans undervisning i modersmålet i Gunnarsnäs folkskola och dels tagit i betraktande barnens

rättskrifningsböcker, får härmed intyga, att eleverna med afseende på kunskaper och utveckling befinna sig i full jemnhöjd med eleverna i andra skolor, som arbeta under likartade förhållanden, och som jag varit i tillfälle att pröfva, både såsom lärare och t. f. examensvittne. Att barnen i Gunnarnäs folkskola hade goda kunskaper öfverraskade mig icke, då herr Bergman och jag undervisat i samma skola och jag dervid fann, att de barn jag mottog från hans klass, hade en synnerligen god underbyggnad. Af förekommen anledning anser jag mig böra nämna, att herr Bergman var långt ifrån frikostig, då det gälde att sätta betyg.

Uddevalla den 3 juli 1897.

P. Larsson,
Folkskollärare.

Att herr P. Larsson är en person med erfarenhet och godt omdöme i frågor, som röra folkskolan och dess undervisning, får jag härmed på begäran intyga.

Uddevalla den 31 juli 1897.

C. Leidesdorff,
Folkskoleinspektör.»

Äfven har Bergman åberopat ett vederbörligen bestyrkt, så lydande »Utdrag. Till skolrådet i Gunnarnäs!

9. Till sist vill jag uttala min stora ledsnad öfver det spända förhållande, som äger rum mellan skolrådet och folkskolläraren, enär detta verkar skadligt på hela skolväsendet. Pastor, som är skolrådets ordförande, och läraren böra ömsesidigt understödja hvarandra, ty de hafva ett och samma mål. Läraren, som står församlingsborna nära, bör understödja presten i hans arbete och presten å sin sida bör knyta den flitige och nitiske läraren vid sig och vara mån om att aflägsna allt, som är egnadt att störa det ömsesidiga förtroendet. Då de ha så mycken nytta af hvarandra, hvarföre skola de stå i ett fiendtligt förhållande till hvarandra? — Må derföre allt, som söndrar, aflägsnas och båda lefva i godt förhållande till hvarandra till skolans bästa! Detta är min innerliga önskan och jag är viss om att skolväsendet i Gunnarnäs skulle vinna betydligt härpå.

Torp och Ellenö den 8 mars 1897.

Aug. Ekelund,
Folkskoleinspektör.»

Uti två särskilda i målet afgifna utlåtanden har, beträffande Bergmans skicklighet och nit i tjensten, nuvarande folkskoleinspektör i distriktet icke anfört annat, än att enär han den 9 juli 1897, då skolrådet tilldelade Bergman ifrågavarande varning, icke varit folkskoleinspektör, han icke kunnat anställa någon jemförelse mellan Bergmans sätt att sköta skolan före och efter nämnda dag, hvarjemte folkskoleinspektören förklarar, att Bergman nog hade förmåga att, när han så funne för godt och lämpligt, ådagalägga ett hyfsadt uppförande samt visa bemödande att väl förrätta sin tienst.

Det andra skäl, som af skolrådet åberopades till grund för den Bergman tilldelade varningen, bestod deri, att han skulle hafva visat vanvördnad och otillbörligt uppförande mot förman. I detta afseende har skolrådet i målet framför allt betonat, att Bergman medelst processer hos åtskilliga myndigheter skulle hafva trakasserat skolrådet eller dess ledamöter samt dervid uti ingifna skrifter yttrat sig otillbörligt, hvarjemte skolrådet påstått, att Bergman dels mot skolrådet och särskildt mot dess vice ordförande uttalat hotelser och uppfört sig ohöfviskt dels ock vid flere tillfällen stört den allmänna gudstjensten i Gunnarsnäs kyrka.

Förutom ofvan omförmälda genom besvär hos domkapitlet i Karlstad anhängiggjorda mål beträffande tjenstledighet för Bergman under sommaren 1899, hafva, såvidt af handlingarna i förevarande mål framgår, de rättegångar, som Bergman fullföljt eller anställt mot skolrådet eller dess ledamöter under tiden efter det Kongl. Maj:t faststälde den honom tilldelade varningen och intill dess skolrådets beslut att skilja honom från tjensten blef af Kongl. Maj:t fastställt, varit följande. I december 1898 hade Bergman instämt skolrådets vice ordförande och förutvarande ordförande till Nordals häradsrätt med yrkande om laga ansvar å dem för missfirmelse; i detta mål blef, enligt hvad skolrådet uppgifvit, den sistnämnde af Bergmans motparter genom häradsrättens utslag ådömd edgång, hvilket beslut dock sedermera af vederbörande hofrätt undanröjdes. Samtidigt hade Bergmans nämnda motparter vid häradsrätten fört ansvarstalan mot honom för missfirmelse, hvilken rättegång den 28 februari 1900 af häradsrätten afgjordes på det sätt, att Bergman blef från ansvar frikänd. I december 1898 anförde Bergman hos Kongl. Maj:t underdåniga besvär öfver domkapitlets i Karlstad utslag i fråga om ofvanberörda af skolrådet den 26 april 1898 för honom utfärdade tjenstgöringsbetyg; och i september 1899 fullföljde Bergman hos kammarkollegium talan emot ett af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs

län den 19 maj 1899 meddeladt beslut i fråga om Bergmans löneförmåner såsom folkskolelärare i Gunnarnäs församling. Härjemte har skolrådet gent emot Bergman åberopat, att han i november 1898 hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande yrkat utbekommande af ersättning för ett af honom förskotteradt belopp jemte ersättning för lagsökningskostnad, samt att han, efter det skolrådet meddelat beslut om hans afsättning, dels i oktober 1899 hos kyrkostämman i Gunnarnäs församling framställt yrkanden om utbekommande af vissa aflöningsförmåner, dels, sedan rådstufvurätten i Karlstad, hvarest han under år 1900 mot skolrådet anhängiggjort rättegång, delvis ogillat hans derunder framställda påståenden, hos Svea hofrätt öfverklagat rådstufvurättens utslag och dervid mot skolrådet använt äreröriga tillmälen, dels i slutet af år 1900 instämt ledamöter af skolrådet till Stockholms rådstufvurätt, dels ock i januari 1901 hos domkapitlet i Karlstad öfverklagat ett af skolrådet i december 1900 fattadt beslut i fråga om tienstgöringsbetyg för Bergman.

Icke heller i afseende å Bergmans uppförande gent emot skolrådet och dess ledamöter har nuvarande folkskoleinspektören i målet sig uttalat, hvaremot domkapitlet uti sitt till Kongl. Maj:t afgifna utlåtande härom anfört, att Bergman, enligt hvad handlingarna såväl i denna sak som i åtskilliga andra hans besvärsmål gäfve vid handen, ådagalagt ett sådant uppförande gent emot skolrådet och dess ordförande, att han ej borde såsom lärare längre bibehållas.

Bergman har deremot dels, i fråga om de af honom anställda rättegångarna, förnekat, att han på grund af anförda klagomål öfver lidna oförrätter kunde anses hafva brustit i skyldig aktning mot skolrådet, och dels i öfrigt bestridt hvad honom af skolrådet lagts till last samt härom anfört, bland annat, följande: »Allt hvad skolrådet anför såsom bevis för att den varning, som skulle hafva gifvits mig, befunnits fruktlös, är nyheter, som jag aldrig förr hört. Skulle de hafva någon motsvarighet i verkligheten, borde jag väl enl. 32 § af folkskolestadgan fått veta af dem på något sätt förut. En del synes bero på missuppfattning, som väl kunnat rättas, om skolrådet eller någon dess ledamot nedlätit sig att derom meddela sig med mig, en del är ock af den beskaffenhet att, om skolrådet gifvit sin önskan tillkänna, skulle den af mig gerna uppfyllts, det mesta saknar all grund.»

Af den här ofvan lemnade redogörelsen för ifrågavarande mål framgår, enligt utskottets åsigt, att vissa för dess afgörande synnerligen viktiga omständigheter icke blifvit tillbörligen utredda. För att en folkskolelärare med fast anställning skall kunna af vederbörande skolråd skiljas från sin tjänst, fordras, enligt återopade paragraf i gällande stadga angående folkundervisningen i riket, föregången, i skolrådets protokoll intagen, men *fruktlös befunnen* varning. Detta stadgandes syfte synes uppenbarligen vara den, att en bestraffningsåtgärd af så ingripande art som afsättning från innehafvande befattning samt skiljande från dermed förenad lön och pensionsrätt icke får mot en vid folkskola anställd lärare vidtagas, förrän, sedan varningen vunnit laga kraft, *genom förebragta omständigheter blifvit utredt, att folkskoleläraren derefter visat sig framhärda i de förseelser, för hvilka han blifvit varnad.*

Den varning, hvilken den 9 juli 1897 tilldelades folkskoleläraren Bergman, afsåg dels oskicklighet och försumlighet i tjänstens förrättande, dels ock vanvördigt och otillbörligt uppförande mot förman. Utskottet håller före, att genom skolrådets framställning ingalunda blifvit mot Bergmans bestridande ådagalagdt, att han efter erhållen varning och intill den 11 september 1899, då skolrådets beslut om hans afsättning meddelades, gjort sig skyldig till enahanda förseelser. Hvad först och främst angår den af skolrådet mot Bergman gjorda tillvitelsen för oskicklighet i tjänsten, synes skolrådet, så vidt handlingarna i målet utvisa, stå ensamt i sin uppfattning om Bergmans oduglighet i detta hänseende, under det att Bergman angående sin förmåga att undervisa kunnat återopa ett stort antal för honom fördelaktiga vitsord. Bland dem märkes särskildt det af skolrådets förutvarande ordförande, pastorsadjunkten Johan Nyrin den 15 juli 1897 afgifna intyget, hvilket afser tiden kort före den, då Bergman af skolrådet varnades, och genom hvilket beviskraften af det utaf skolrådet den 21 september 1897 för honom utfärdade tjänstgöringsbetyget måste anses vara åtminstone i högst väsentlig mån förringad.

Uti den i målet särdeles viktiga frågan om Bergmans skicklighet såsom lärare hafva hvarken vederbörande folkskoleinspektör eller domkapitlet uttalat sig. I sammanhang härmed får utskottet erinra derom, att, enligt gällande instruktion för folkskoleinspektörer den 9 december 1898, punkten 3, det åligger folkskoleinspektör, bland annat, att vid besöken i skolorna taga noggrann kännedom om anordningen af skolan och läroplanen, undervisningen och ordningen, vården om barnens seder, sundhetsförhållanden och allt, som i öfrigt angår skolväsendet.

Beträffande vidare den försumlighet i tjensten, som af skolrådet lagts Bergman till last, tyckes denna, enligt skolrådets mening, hafva bestått dels i bristande nit vid upprätthållande af ordning och skick inom skolan dels ock deri, att Bergman under sommaren 1899, efter det en af honom hos skolrådet gjord anhållan om tjenstledighet lemnats utan afseende, under vistelse i en aflägsen del af landet ånyo framställt begäran härom samt, då ej heller denna förnyade begäran vunnit skolrådets fullständiga bifall, hos vederbörande domkapitel öfverklagat dessa båda skolrådsbeslut. I förstberörda hänseende har skolrådet ej gittat mot Bergmans bestridande förebringa någon bevisning; och genom sitt sökande af tjenstledighet, förra gången för att komma i tillfälle att deltaga i studiekurser och den senare för helsans vårdande, lärer Bergman näppeligen kunna anses hafva gjort sig skyldig till försumlighet i tjensten.

Den omständigheten, att Bergman hos olika myndigheter i flere afseenden anført klagomål emot skolrådet samt instämt dess ledamöter inför domstol, kan icke heller i och för sig innefatta bevisning derom, att han gjort sig skyldig till »vanvördigt och otillbörligt uppförande mot förman», då han icke kan sägas hafva utan skäl anställt rättegång. I fråga härom förtjenar nämnas, att, enligt hvad utskottet inhemtat, en af de utaf Bergman anställda rättegångarna, nemligen berörda hos rådstufvurätten i Karlstad anhängiggjorda mål, hvaruti han å åtta skolrådets ledamöter yrkat ansvar på grund af smädliga yttranden mot honom uti åtskilliga till domkapitlet öfverlemnade handlingar, deribland äfven skolrådets i nu förevarande mål till domkapitlet ingifna förklaring, af rådstufvurätten afgjorts genom utslag den 12 november 1900, dervid, bland annat, bötesstraff ådömts två af Bergmans motparter för ärekränkning mot denne, samt numera blifvit af Svea hofrätt, hvarest Bergman öfverklagat rådstufvurättens utslag, genom utslag den 31 december 1901, hvilket emellertid blifvit af parterna å ömse sidor hos Kongl. Maj:t öfverklagadt, afdömdt på det sätt, att samtliga Bergmans motparter blifvit, jemlikt 16 kapitlet 9 § strafflagen, jemförd med 4 kapitlet 3 § samma lag, fälde till bötesstraff, de två af rådstufvurätten böt-fälde till betydligt höjda belopp, för ärekränkning mot Bergman äfvensom förpligtade att ersätta honom hans kostnader å målet vid rådstufvurätten.

Af det föregående synes det utskottet vara uppenbart, att den utredning, som i förevarande mål blifvit åvägabragt, icke kan anses hafva varit tillfyllest. Genom målets återförvisande till domkapitlet för införskaffande från vederbörande folkskoleinspektör af fullständiga upp-

gifter och tydliga uttalanden eller på annat sätt hade säkerligen kunnat vinnas större visshet, särskildt beträffande Bergmans skicklighet och förhållande i tjensten. Då så emellertid ej skett, utan målet i befintligt skick föredragits och afgjorts derhän, att en tjänsteman, så vidt utskottet kunnat finna utan giltiga skäl, ådömts ett straff af synnerligen allvarlig betydelse så väl för hans ekonomiska välfärd som för hans medborgerliga anseende, har utskottet funnit detta förhållande vittna om bristande skicklighet hos tillförordnade departementschefen vid embetets utöfning; hvilket utskottet härigenom ansett sig böra för Riksdagen tillkännagifva.

Stockholm den 18 april 1902.

På utskottets vägnar:

HUGO BLOMBERG.

Reservationer:

I) beträffande utskottets behandling af den utaf herr Hedin gjorda anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet:

af herr friherre *Barnekow*, som anført:

Då anledningen till den mot statsrådet och chefen för finansdepartementet af herr Hedin gjorda anmärkningen i utskottets betänkande delvis återgifvits, anser jag, om Riksdagen i enlighet med andra stycket i regeringsformens 107 § skall kunna afgöra frågan, att utskottet bort anföra de motiv, hvarför anmärkningen ej till någon utskottets åtgärd föranledt;

af herr *Dahn*, som instämt med herr friherre *Barnekow*;

af herr *Johnsson*, hvilken ansett, att utskottet bort utförligare återgifva innehållet af herr Hedins berörda anmälan, äfvensom anföra

skäl för sin mening, att den deri innehållna anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet icke kunnat föranleda någon utskottets åtgärd; och

af herr *Waldenström*;

II) vid punkten 1:o af utskottets memorial:

af herr friherre *Barnekow*, som yttrat:

Då jag ej kunnat biträda utskottets beslut att jemlikt 107 § regeringsformen hos Riksdagen anmäla statsrådet och chefen för civildepartementet, får jag som skäl härför anföra följande.

Uti den af utskottet åberopade Riksdagens skrifvelse säges bland annat, att Riksdagen hyser tvifvel, huruvida det ur ekonomisk synpunkt är tillrådligt vidtaga kostsamma åtgärder för uppdrifvande af hastigheten å jenvägarne. På grund af detta yttrande anmodade civilministern jernvägsstyrelsen att inkomma med uppgift om den hastighet, hvarmed snälltågen å berörda bandel framföras, äfvensom yttrande, huruvida någon minskning syntes böra ega rum i hastigheten.

Af jernvägsstyrelsens svarsskrift till statsrådet framgår:

att någon hastighetsökning för snälltågen å nämnda bandel, sedan densamma blifvit statsbana, icke kunde påvisas;

att äfven med den nuvarande hastigheten godstrafiken fordrade ett utbyte af räler;

att skenorna å denna bandel, som trafikerar af mycket tunga tåg, äro lättare än å någon annan bandel å statens jernvägar och att rälsutbytet, oaktadt skenorna ej äro uppslitna, påkallas deraf, att de från trafiksäkerhetens synpunkt äro för lätta;

att någon nedsättning i hastigheten ej kan så lätt af jernvägsstyrelsen vidtagas, då trafiken afser förbindelsen med tvenne andra länder, hvaraf torde följa, att tidtabellens uppgörande är beroende äfven af deras tider;

att en stor prisnedsättning å räler inträffat, så att arbetet nu kan utföras för 491,000 kronor; men då frågan förelades Riksdagen, var kostnaden upptagen till 651,750 kronor, och slutligen framhåller jernvägsstyrelsen med mycken bestämdhet nödvändigheten af, att rälsutbytet verkställes genast och ej blir uppskjutet, samt anhåller, att medlen för arbetets utförande må få tagas af jernvägens trafikmedel.

Sannolikt har det varit på grund af dessa senare och mycket

utförligare meddelade upplysningar af jernvägsstyrelsen, som statsrådet ansett sig kunna, utan att därför brista i hänsyn till Riksdagens skrifvelse, tillstyrka jernvägsstyrelsens begäran. Riksdagens skrifvelse medger nemligen, att, om det å någon bansträcka finnes oundgängligen nödvändigt att förstärka öfverbyggnaden, så får det verkställas och kostnaden därför bestridas af jernvägens trafikmedel. Af jernvägsstyrelsens skrifvelse framgår, att styrelsen ansett bandelen Arlöf—Engelholm just vara en sådan bansträcka, der det funnits oundgängligen nödvändigt för trafiksäkerhetens skull att förstärka öfverbyggnaden genom utbyte af räler, och har statsrådet, som synes hysa samma uppfattning, följaktligen ej ansett behöfligt framlägga frågan för Riksdagen till ny behandling.

Om jag således ej kan dela utskottets mening, att chefens för civildepartementet åtgörande i omförmälda ärende synes vittna om brist på hänsyn till Riksdagens mening och vilja, så kan jag ännu mindre dela utskottets åsigt deruti, att statsrådet skulle vid denna frågas behandling visat brist på skicklighet och därför böra anmälas för Riksdagen i enlighet med 107 § regeringsformen. Jag finner tvärtom, att statsrådet och chefen för civildepartementet härvidlag visat prof på såväl nit som skicklighet, då han för trafikanternas säkerhets skull vidtagit denna åtgärd;

af herr *Dahn*, hvilken anfört:

Då Riksdagens skrifvelse af den 26 mars 1901 om att en eller annan bansträcka, som oundgängligen behöfde förstärkt öfverbyggnad genom rälsutbyte — hvilket finge bestridas af trafikmedel — enligt min mening otvetydigt gäller statens jernvägar i deras helhet, och då jernvägsstyrelsen förklarar bansträckan Arlöf—Engelholm framför allt vara i behof af en sådan förstärkning, så anser jag, att någon anmälan till Riksdagen om detta ärende ej bort ske;

af herr *Darin*, som anfört:

Det synes mig alldeles uppenbart, att lydelsen af Riksdagens skrifvelse den 26 mars 1901, hvilken finnes i sin helhet återgifven på sidd. 4—5 af utskottets föreliggande memorial, sammanställd med chefens för civildepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 11 januari samma år beträffande förstärkning af öfverbyggnaden på åtskilliga statsbanedelar, ingalunda berättigar till den uppfattningen, att, då Riksdagen vägrade sitt bifall till framställningen om *extra anslag* för förstärkning af öfverbyggnaden på bansträckan Arlöf—Engelholm, denna

förstärkning vore att anse såsom »ett arbete, som Riksdagen tydligen förklarar kunna och bära anstå» (sid. 7). Tvärtom synes den åtgärd, som chefen för civildepartementet den 26 april samma år tillstyrkt, sedan den af jernvägsstyrelsen verkställda utredning, för hvilken redogöres på sidd. 5—7; af memorialet, tydligen ådagalagt den *oundgängliga nödvändigheten* samt, med hänsyn till inträffadt betydande prisfall på räler, äfven lämpligheten af ifrågavarande arbetes snara utförande för ökande af den nämnda bansträckans *trafikförmåga*, vittna om all skyldig »hänsyn till Riksdagens mening och vilja», sådana dessa finnas uttalade i dess berörda skrifvelse. Med denna uppfattning af ärendets innebörd har jag tydligtvis varit förhindrad att biträda utskottets beslut i denna del;

af herrar *Boëthius* och *Liljeholm*, hvilka äfven ansett den i punkten 1:o) omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att derom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

III) vid punkten 2:o af utskottets memorial;

af herrar *Blomberg*, *Moberg*, *Rodhe* och *Nyström*, *Carl*, hvilka ansett den under punkten 2:o) omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att derom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen; och

af herr *Trygger*, med hvilken herrar friherre *Alströmer*, *Behm*, friherre *Wrangel von Brehmer* och *Falk* instämt, och som yttrat:

För min del måste jag beklaga så väl den handläggning som den utgång, frågan om afsättning af folkskoleläraren Gustaf Engelbrekt Bergman hos Kongl. Maj:t erhållit, men jag kan ej finna, att hvad med afseende derå kan mot tillförordnande departementschefen anmärkas är af beskaffenhet att bära föranleda en anmälan enligt § 107 regeringsformen; samt

IV) a) af herr *Waldenström*, som anført:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 27 september 1901, 29:o)

I ärende angående tillämpningen af de för arméns särskilda truppförband gällande stater har chefen för landtförsvarsdepartementet i underdånighet hemställt bland annat, »att de vid hvarje icke garnisoneradt truppförband till musikens underhåll anslagna tillgångarna, vare sig aflöningsmedel eller andra, må, der sådant finnes lämpligt, ingå till

musikkassan att af truppförvaltningen fritt disponeras till musikpersonalens aflöning, underhåll och beklädnad samt andra nödiga utgifter för musiken; dock med iakttagande af de i staterna för hvarje särskildt truppförband gifna föreskrifter angående musikpersonalens antal;

att följaktligen skola i fråga om de aflöningsförmåner, som sålunda till musikpersonalen utgå ur musikkassan, gälla särskildt afslutade kontrakt, hvaremot, derest vederbörande chef finner lämpligt att, på sätt i allmänhet är om underofficerares och manskaps antagande föreskrifvet, besätta viss i stat uppförd musikunderofficersbeställning eller visst musiknummer och sålunda undantaga de dertill anslagna aflöningsmedlen från musikkassan, skall å dessa aflöningsmedel tillämpas hvad i aflöningsreglementet är stadgadt i fråga om motsvarande aflöningsförmåner till likställd personal.»

Detta blef ock Kongl. Maj:ts beslut.

Genom Kongl. Maj:ts beslut den 31 december 1901 utsträcktes samma bestämmelser att »ega tillämplighet jemväl å aflöning åt dylik personal, tillhörande truppförband vid garnisonerade armén», hvarförutom föreskrefs, »att vid antagande af musikpersonal af manskapsklass skall i aflöningskontraktet intagas bestämmelse om skyldighet för den antagne att årligen af sina löne-medel verkställa insättning i sparbank till belopp, som af regementschefen bestämmes med ledning af hvad i 54 § aflöningsreglementet finnes föreskrifvet, skolande i afseende å utfående eller förlust m. m. af de insatta medlen gälla de i §§ 55—57 af nämnda reglemente gifna stadganden».

Sedan Riksdagen alltså på Kongl. Maj:ts förslag i sammanhang med den nya arméorganisationen i nya specificerade stater bestämt löner åt viss musikpersonal, har Kongl. Maj:t utan vidare bestämt, att dessa löner icke skola utgå till på stat anställda personer utan ingå till den s. k. musikkassan, om hvilken Riksdagens beslut och skrifvelse ingenting vet, och det icke för att genom musikkassan utbetalas i enlighet med den af Riksdagen fastställda staten, utan för att af truppförvaltningen fritt disponeras ej blott till personalens aflöning, utan äfven till andra nödiga utgifter för musikens ändamål. Den enda af de i staterna för hvarje truppförband gifna föreskrifter, som truppförvaltningen behöfver känna sig bunden af, är föreskriften om personalens antal. Och dock var det *aflöningsförmånerna*, som utgjorde *hufvudsaken* i nämnda stater.

Hvad musikpersonalens *aflöning* angår, bestämmer Kongl. Maj:t, att den skall utgå icke efter Riksdagens beslut, utan efter kontrakt, som truppförvaltningen med stöd af sin fria dispositionsrätt öfver musikkassan uppgör med personalen. Dock skall vederbörande chef, »om

han så finner lämpligt», kunna »besätta viss i stat uppförd musikunderofficersbeställning eller visst musiknummer» samt i sådant fall låta den i staten för sådan befattnings innehafvare af Riksdagen bestämda aflöning till honom utgå i stället för att indraga den till musik-kassan.

Men icke allenast det. Kongl. Maj:t gör äfven regementschefen till förmyndare öfver musikpersonal af manskapsklassen, då honom tillägges befogenhet att bestämma, huru stor del af sin aflöning den antagne skall årligen insätta i sparbänk, beroende det på aflöningsreglementet, om mannen till sist skall få ut eller förlora hvad han sålunda insatt.

Men efter detta kommer Kongl. Maj:t och föreslår i proposition n:o 35, till innevarande Riksdag, att musikunderofficer, som, oberoende af de i stat för viss beställning anslagna aflöningsförmåner, blifvit genom kontrakt anställd, skall i *pensionshänseende* anses, såsom vore han på stat anställd.

Hvad här relaterade Kongl. Maj:ts beslut den 27 september och 31 december 1901 innehåller har synts mig så långt öfverskrida Kongl. Maj:ts befogenhet, att jag ansett, att det bort enligt § 107 regeringsformen för Riksdagen tillkännagifvas;

af herrar *Johnsson*, *Andersson* och *Wavrinsky*, hvilka förenat sig i denna herr Waldenströms reservation;

af herr *Darin*, som i hufvudsak instämt i samma reservation;

b) af herr *Johnsson*, hvilken yttrat:

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 7 juni 1901, 20:o).

Filosofie doktor E. Österberg, adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm och under läsåren 1899—1901 vikarierande lektor derstädes samt tillika under samma tid hufvudlärare i engelska och tyska språken, hade år 1900 vid höstterminens början den grundläggande undervisningen i engelska om hand i skolans 4:de klass. Han hade dervid att följa den af kongl. direktionen öfver Nya elementarskolan år 1892 fastställda läroboken, Calwagens elementar- och läsebok, *hvilket han också gjorde*. Men med anledning deraf, att han läste några få sammanhängande stycken, som likaledes hörde till höstterminens kurs, innan han strängt följde bokens ordningsföljd, och deraf, att han tillika, i stället för att

använda den föräldrade uttalsbeteckningen i Calwagens lärobok, åskådliggjorde de engelska ljuden med mera moderna tecken, som numera allmänt användas i nyare läroböcker och som ett stort antal fackmän vid Stockholms allmänna läroverk förklarar med fördel kunna användas vid sidan af hvilken lärobok som helst — hvarvid de särskildt omnämnt Calwagens elementarbok — anmälde Nya elementarskolans rektor den 30 oktober 1900 doktor Österbergs förfaringssätt för direktionen. *Samma dag och utan att infordra doktor Österbergs förklaring*, beslöt direktionen, — bland hvars vid tillfället närvarande och i beslutet deltagande medlemmar befann sig f. d. lektor Calwagen, författare af den lärobok, som skolans rektor förklarar skulle komma att undanträngas, om doktor Österbergs tillvägagående lemnades opåtaladt —

att tilldela doktor Österberg en skarp tillrättavisning och att förståndiga honom att genast frångå den metod för undervisningen, som han med framgång användt.

Den 30 november 1900 anförde doktor Österberg underdåniga besvär hos Kongl. Maj:t, hvilka i särskild skrift af den 14 december närmare utvecklades,

dels med afseende på det orimliga deri, att en lärare skulle förmenas rättighet att vid sin undervisning afvika från läroboken i sådana punkter, i hvilka denna är uppenbart föräldrad,

dels emedan f. d. lektor Calwagen, ehuru jäfvig, deltog i direktionens ofvan nämnda beslut, tillika såsom direktionens enda sakkunnige rådgifvare,

dels emedan direktionen fattade sitt beslut utan att gifva doktor Österberg tillfälle till förklaring.

Den 7 juni 1901 resolverade Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t icke fann skäl att vid de underdåniga besvären fästa afseende.

Då det åligger statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet att tillse och öfvervaka, att undervisningen vid statens läroverk icke förkrympes genom trångsynta och formalistiska föreskrifter, hvilka tydligen strida mot den allmänna skolstadgans anda och uppenbara syfte och mot Nya elementarskolans särskilda ändamål såsom profskola, och att kränkning icke eger rum af lärares rätt att likasom hvarje annan medborgare dömas först efter ransakning och utaf ojäfviga domare,

anser jag, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet brustit i sin pligt, och att skäl därför förefunnits för utskottet att för Riksdagen härom göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

c) af herr *Waldenström*, som yttrat:

(Protokoll öfver ecklesiastikären den 15 november 1901, 2:o).

I Järlåsa socken af erkestiftet valdes den 12 januari 1901 till ledamot af kyrko- och skolrådet lägenhetsinnehafvaren A. J. Eriksson med 1,356 röster, afgifna af 13 röstande, mot 658 röster, afgifna af 3⁸ röstande. Öfver detta val anförde kyrkoherden Erik Fredlund, den väljande kyrkostämmans ordförande, besvär. Dervid åberopade han sig på § 23 i kongl. förordningen om kyrkostämma m. m. den 21 mars 1862, der det heter: »Ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkoverdard samt så många i kyrkostämma valde, för gudsfruktan och nit kände män, som församlingen finner lämpligt utse».

Nu ansåg klaganden, att med *nit* der menades, »nit om kyrkan, hennes intresse och ordning m. m». För ett sådant *nit* kunde Eriksson icke »vara känd», då han vore ledamot i styrelsen för en inom socknen förefintlig friförsamling. För *gudsfruktan* kunde han icke heller vara känd, då han på 14 års tid icke hade begått nattvarden i statskyrkan.

Domkapitlet i Upsala inlät sig icke på frågan om Erikssons gudsfruktan men pröfvade lagligt att upphäfva det öfverklagade valet på den grund, att Eriksson vore »ledamot i styrelsen för en förening, inom hvilken, bland annat, den heliga nattvardens sakrament förvaltades i uppenbar strid mot svenska kyrkans ordning», och att han »följaktligen icke kunde vara känd för det nit, som gällande förordning om kyrkostämma, kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 i § 23, jemförd med § 22, hos kyrkorådsledamot förutsatte, till hvars åliggande hörde, bland annat, vakande deröfver, att spridande af vilseförande läror måtte, så vidt möjligt vore, förekommas samt kyrklig tvedragt och söndring förhindras.»

Öfver detta domkapitlets den 23 maj 1901 gifna utslag anförde kaptenen O. Gripensvärd underdåniga besvär, i hvilka Järlåsa församlings icke klagande medlemmar å kyrkostämman den 16 juli 1901 »med öfvervägande ja» instämde. Men genom utslag den 15 november 1901 förklarade sig Kongl. Maj:t icke vilja i öfverklagade utslaget göra någon ändring.

Vid detta måls föredragning inför Konungen, voro dock meningarne inom statsrådet mycket delade.

Efter citerande af §§ 22 och 23 i kongl. förordningen om kyrkostämma m. m. den 21 mars 1862 hemstälde föredragande departementschefen, statsrådet Claëson,

att Kongl. Maj:t »ej måtte finna skäl att göra ändring i domkapitlets utslag.»

Med ecklesiastikministern instämde statsråden Crusebjörn, Odelberg och Palander.

Statsrådet Annerstedt, med hvilken herr statsministern förenade sig, gjorde med stöd af § 22 i samma förordning den hemställan, att Kongl. Maj:t måtte fastställa det slut, hvartill domkapitlet kommit.

Statsrådet Hammarskjöld deremot anförde: »Då enligt mitt förmenande valbarhet till ledamot af kyrkoråd icke kan fränkännas man annat än på grund af de i 24 § af kyrkostämmoförordningen omförmälda förhållanden, anser jag domkapitlets öfverklagade utslag böra upphävas och de derstädes anförda besvär ej förtjena afseende.»

I detta yttrande instämde statsrådet herr von Krusenstjerna.

Statsrådet Husberg, med hvilken statsrådet grefve Wachtmeister förenade sig, yttrade: »Enligt min uppfattning har det i fjerde punkten af 23 § kyrkostämmoförordningen förekommande uttrycket »nit» en alltför allmän och obestämd betydelse för att från samma uttryck skulle kunna hemtas stöd för påståendet, att Eriksson icke uppfyller de i samma lagrum uppställda fordringar, och då jag ej heller finner valbarhet kunna fränkännas honom på grund af innehållet i de uti 22 § angående kyrkoråds uppgifter meddelade bestämmelser, anser jag domkapitlets utslag böra upphävas och de hos domkapitlet anförda besvär ogillas.»

Detta mål har inom vårt land väckt en mer än vanligt stor uppmärksamhet, särskildt på den grund, att i en ofantlig mängd kyrko- och skolråd såsom ledamöter sitta och i många år suttit personer, som äro medlemmar i frikyrkliga föreningar och dessas styrelser. De hafva blifvit dit insatta, emedan de respektive församlingarne »känt» dem såsom gudfruktiga och om gudsfruktan och sedlighet nitiske män.

Det synes mig vara alldeles klart, att då i § 24 af förordningen om kyrkostämma uttryckligen angifves, hvilka omständigheter det är, som hindra en person att vara ledamot af kyrkoråd, så *kan* ett val af sådan ledamot icke lagligen upphävas, derest den valde enligt nämnda § är valbar.

När det alltså i § 23 står, att »ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkovärdar och så många i kyrkostämma valda, *för gudsfruktan och nit kände* män, som församlingen finner lämpligt utse», så måste det naturligtvis vara *åt församlingens eget omdöme öfverlemnadt* att afgöra, huruvida den till val föreslagne kan sägas vara »känd för gudsfruktan och nit». Och har församlingen genom sjelfva valet öfver ho-

nom fällt ett sådant omdöme, så lärer det väl vara en kränkning af hennes lagliga rätt, om valet upphäfves, utan att någon af i § 24 omnämnda disqualifikationen kan visas ega tillämpning på den valda.

Men bemäde Eriksson har ej blott genom sjelfva valet fått det vitsordet, att han är af församlingen »känd för gudsfruktan och nit», utan vid den underdåniga besvärsskrift, som ingafs till Kongl. Maj:t, var äfven bifogadt ett så lydande intyg:

»Att enligt hvad känt är, lägenhetsegaren Johan Eriksson i Bryggarbo är en såväl för gudsfruktan och sällspordt nit i religiöst afseende aktad, som äfven i öfriga afseenden af alla, som känna honom, högt skattad person, intygas» etc.

Detta intyg var — utom af andra — undertecknadt af *Järlåsa församlings begge kyrkovärdar*.

Den tillämpning af § 23 — ordet »nit» — som Upsala domkapitel gjort och Kongl. Maj:t gillat, måste af flera skäl anses fullkomligt oberättigad. § 24 mom a., jemfördt med § 4, säger uttryckligen, hvilka religiösa skäl de äro, som göra en person obehörig att vara ledamot af kyrkorådet, nemligen att han är »främmande religionsbekännare» eller »anmält sig till utträde ur svenska kyrkan». Men iugendera delen var här förhållandet. När det för öfrigt står »gudsfruktan och nit» — nit utan vidare inskränkande bestämning — så lärer väl med »nit» menas *nit om gudsfruktan*. Hvar och en för sådant nit känd, på kyrkostämman i församlingen röstberättigad man måste derfor ovedersägligen anses valbar till ledamot i kyrkorådet, så vidt han för öfrigt fyller de vilkor, som föreskrivas i § 24, nemligen att han fyllt 25 år, råder öfver sig och sitt gods o. s. v.

Att denna min uppfattning är riktig, framgår ock, såsom mig synes, utan möjlighet till motsägelse, deraf, att kyrkomötet år 1893 antog en lag om kyrkotukt, deri det i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag bland annat hette: »Bryter församlingsmedlem mot kyrklig ordning, i ty att han — — — i annat fall än kyrkolag medgifver, utdelar Herrens heliga nattvard eller mottager nattvarden af lekman eller förrättar dop eller låter sitt barn af lekman döpas, då etc. — — Låter han icke rätta sig, eger kyrkorådet tilldela honom föreställning och varning samt förklara honom förlustig de i 2 § 2 mom. omförmälda kyrkliga rättigheter.» Dessa i § 2 mom. e omförmälda rättigheter voro bland annat rättighet »att väljas till eller deltaga i val af kyrkovärd eller annan ledamot i kyrkoråd.»

Der erkände alltså både Kongl. Maj:t och kyrkomötet, att rättig-

heten att väljas till ledamot af kyrkorådet vore en rättighet, som enligt nu gällande kyrkostämmoförordning tillkomme äfven den församlingsmedlem, som utdelar Herrens heliga nattvard eller mottager nattvarden af lekman etc. Hvarken Kongl. Maj:t eller kyrkomötet eller någon af dem, som yttrade sig i diskussionen inom kyrkomötet hade någon aning om, att denna rättighet skulle vara en sådan församlingsmedlem beröfvad genom ordet »nit» i § 23 af samma förordning.

Då den af kyrkomötet antagna lagen i vissa delar afvek från Kongl. Maj:ts förslag, så föranledde den ingen Kongl. Maj:ts åtgärd. Vid 1898 års kyrkomöte upptogs den därför såsom motion, men blef af kyrkolagsutskottet afstyrkt och af kyrkomötet afslagen, och det icke blott af det skäl, att kyrkomötets skrifvelse 1893 af Kongl. Maj:t lemnats utan afseende, utan äfven på den grund, »att den ifrågakända lagen, äfven om den komme till stånd, ej skulle uppbäras af den allmänna meningen, utan fast mera stå i strid deremot», hvilket »förhållande skulle än ytterligare öka svårigheterna vid lagens tillämpning».

Det är således, enligt min uppfattning, ostridigt, att Kongl. Maj:t i förevarande fall dels mot Eriksson vidtagit en lagstridig kyrkotuktsåtgärd, dels beröfvat Järlåsa församling dess lagliga rätt att till ledamot af sitt kyrkoråd välja en af henne för gudsfruktan och nit känd man. Detta har jag ansett vara en så allvarlig sak — och det så mycket mer som jag deri spårat inledningen till ett olagligt förfarande, som kan få mycket vidtgående följder — att jag inom utskottet yrkat, att utskottet skulle enligt regeringsformens § 107 densamma för Riksdagen tillkännagifva;

af herr friherre *Barnekow*, hvilken ansett, att sist omnämnda ärende bort komma till Riksdagens kännedom;

af herrar *Dahn* och *Johnsson*, hvilka i hufvudsak förenat sig i herr Waldenströms sist här ofvan intagna reservation; och

af herr *Andersson*, som instämt i samma reservation;

d) af herr *Trygger*, med hvilken herrar *Dahn*, *Liljeholm* och *Waldenström* förenat sig, och som ansett, att det i statsrådsprotokollet för ecklesiastikärenden den 5 december 1901, 11:o) omnämnda ärende, deri Kongl. Maj:t beslutit utfärdande i administrativ väg af nådiga förordningen angående antagande af slägtnamn, bort jemlikt § 107 regeringsformen hos Riksdagen anmälas; samt

af herr *Johnsson*, som anförde:

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 5 december 1901, 11:o).

I anledning af Riksdagens skrifvelse den 7 maj 1898, deruti Riksdagen anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande rättsordning i fråga om slägt- eller efternamn och för Riksdagen framlägga förslag till de bestämmelser, som för ändamålets vinnande vore nödiga, har chefen för justitiedepartementet, efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet, den 7 december 1900 hemställt, att till ecklesiastikdepartementet för vidare handläggning skulle öfverlemnas ett inom lagbyrån upprättat förslag till förordning angående anteckning i kyrkobok om förändring af eller antagande af slägtnamn; och hafva, sedan inom ecklesiastikdepartementet utarbetats ett i vissa hänseenden förändradt förslag i ärendet, vederbörande länsstyrelser, domkapitlen, öfverståhållareembetet och statistiska centralbyrån afgifvit infortrade yttranden öfver förslaget, dervid dels anmärkts, att förslaget innebure eller förutsatte införandet af ett nytt rättsinstitut, nemligen rätt till slägtnamn, och deraf föranledt rättsligt skydd för dessa namn, samt att härigenom frågan vore inne på det civila rättsområdet och torde böra göras till föremål för lagstiftning i den ordning, som för civillag stadgas. Bestämmelserna i 8 § — förordningens 7 § — syntes nemligen beröra så många moment af civillags natur, att det vore oegentligt att inrymma dessa i en författning, som i sin yttre form angifvit sig endast angående förändring af vissa kyrkoboksanteckningar, samt att, då den föreslagna förordningen innehåller såväl civilrättsliga bestämmelser som föreskrifter om kyrkobokföring, förordningen bör erhålla en mer generel behandling; hvarjemte vissa domkapitel emot förslaget anmärkt, att den rätt, som förordningen tillägger förmyndare beträffande myndling, som ej fyllt aderton år, kan af en målsman svårt missbrukas m. m.

Vid ärendets föredragning hemställde departementschefen, statsrådet Claëson, att Kongl. Maj:t täcktes låta utfärda förordning dels om antagande af slägtnamn dels om vissa ändringar i nådiga förordningen angående kyrkoböckers förändring den 6 augusti 1894 af det innehåll förordningarne utvisa.

I en handlingarna bilagd promemoria har, till sakens belysning bland annat anförts:

»Man kommer så in på frågans konstitutionella sida. I flere af de yttranden, som af myndigheterna afgifvits, uttalas med ganska stor bestämdhet den åsigten, att man här skulle vara inne på civillagstiftningens område. I detta, som i en mängd andra, mer eller mindre

likartade fall blir man lätt villrådig om rätta betydelsen af regeringsformens § 89, som väl torde kunna sägas böra tolkas mindre efter sina allmänt hållna, negativa ordalag, än med ledning af den praxis, som utbildat sig.

Ett torde uti ifrågavarande hänseende vara visst, och det är, att man icke gent emot myndigheternas berörda åsigt får, såsom stöd för ärendets behandling i *administrativ ordning* åberopa, att man genom förslaget icke velat införa någon faktisk rubbning i sjelfva rätten att taga namn, och att denna rätt kommer att i verkligheten förblifva oförändrad, så att hvilken som helst kan taga och nyttja hvilket namn han vill, i ty att man ju här endast och allenast lagstiftar om namnens *antecknande i kyrkobok*. Detta resonnement torde nemligen hvila på en oriktig uppfattning af hvad ett namn är eller förutsätta att namnen skulle indelas i verkliga och overkliga namn. Ty är det tagna slägt-namnet ett verkligt namn, skall detsamma utan vidare antecknas i kyrkobok, liksom fallet är med för- eller dopnamn. Det är namnets verkliga existens, som påkallar dess införande i kyrkobok. Kyrkobokföringen i sig skapar inga förhållanden. Dess uppgift är blott att registrera. Den har endast att pröfva och tillse, att hvad som registreras faktiskt eger rum.

Det är från andra synpunkter man har att bedöma, om frågan bör göras till riksdagsfråga eller ej. Såsom ett försök till utredning i detta onekligen ganska svåra ämne må följande anses tjena.

Å ena sidan kan såsom skäl för frågans hänskjutande till Riksdagen åberopas, *dels* att lagarne om varumärken, om skydd för mönster och modeller inom metallindustrien och om litterär eganderätt m. fl. — må vara, att analogien med det skydd dessa lagar hafva att bereda och skyddet af namn är ofullständig — stiftats med Riksdagen, *dels* i långt högre grad vissa tilldragelser å senare tider. Bland dessa senare må exempelvis nämnas, att Riksdagen, trots motsatta uttalanden från regeringens sida, ansett sig böra deltaga i afgörandet af snart sagdt alla detaljer afseende döfstumundervisning och mantalsskrifning. Vidare bör erinras derom, att regeringen sjelf betraktat sådana föreskrifter som dem hvilka innefattas i lagen om anteckning i kyrkobok af utrikes slutna äktenskap den 1 juli 1898 såsom varande af *kyrkolags* natur. Detta ehuru § 2 i lagen förklarar, att, utan hinder deraf att utrikes slutet äktenskap blifvit i kyrkobok antecknad, äktenskapets giltighet må rättsligen pröfvas, ett tilläggsstadgande, hvilket, såsom innebärande att kyrkobokföraren endast har att tillse *formen* för äktenskapets afslutande, men att frågan om äktenskapets *materiella* giltighet

faller under domstols pröfning, synes, liksom redan saken i sig sjelf, kunna bort föra frågan inom administrativrättens område.

Å andra sidan hafva dock bestämmelser, som högst afsevärdt inkräktat på den privata handlingsfriheten — särskildt på näringslifvets område beträffande rättigheter, som förr ansetts allmänna, exempelvis kan ju ock nämnas inskränkningar i rätt till jagt och fiske o. d. — gifvits i kraft af den ekonomiska lagstiftningsmyndigheten. I förevarande fall är särskildt att bemärka, såväl att i det nu föreliggande fallet gäller en sjelfskapad rätt, som aldrig varit i lag inskrifven, som ock att, enligt författningsförslaget, denna rätt att taga namn icke tillintetgöres utan blott normeras så, att dels endast en viss kategori af namn utan vidare få antagas, dels öfriga ej till denna kategori hörande namn i viss ordning skola legaliseras. I statsrådsprotokollet uttalas ock, ehuru det omnämnes, att Riksdagen begärt, att Kongl. Maj:t måtte »för Riksdagen framlägga förslag» till erforderliga bestämmelser, att, då det *der* omförmälda förslaget »icke i något afseende omedelbart berör privaträttsliga förhållanden», ingen anledning synes finnas att meddela detsamma i civillags form. Är detta fallet med nämnda förslag, torde ingen ändring i detta hänseende hafva inträdt genom de förändringar, som ofvan enligt denna P. M. ifrågasatts att vidtaga uti förslaget i sak, helst utgångspunkten för det föreslagna namntvånget förlagts i värnpliktsinskrifningsförordningen, alltså inom administrativlagstiftningsens område.

Får man så anse ärendet vara af *administrativ* natur, blir nästa fråga den, om samtliga de bestämmelser, som i författningsförslaget ingå, äro att hänföra till kyrkobokföring. Derpå torde icke kunna svaras annat än nej. Alla de bestämmelser, som innefattas i förslagets §§ 1, 3, 4, 5, 6, 7 och 8 och som afse legalisering af namn genom Kongl. Maj:ts befallningshafvande och hvad dermed eger samband, äro egentligen att betrakta såsom utvikningar af landshöfdinginstruktionen och kunna icke försvara sin plats i en förordning angående anteckning i kyrkobok. Till kyrkobokföring höra deremot bestämmelserna i §§ 2 och 9. Ärendet synes af denna anledning böra behandlas i två skilda författningar: en afseende ändring i kyrkobokföringsförordningen och en afseende särskild legalisering af vissa slag af namn genom Kongl. Maj:ts befallningshafvande.»

Att den utfärdade förordningen angående antagande af slägtnamn som, enligt vederbörandes yttrande, innehåller bestämmelser, som otvifvelaktigt höra till det civilrättsliga området, skulle kunna hänföras till den ekonomiska lagstiftningen på den grund, »att i det föreliggande

fallet gäller en sjelfskapad rätt, som aldrig varit i lag inskrifven», eller att bestämmelserna i förordningen, som afse legalisering af namn genom Kongl. Maj:ts befallningshafvande, »endast är att betrakta som en utvikning af landshöfdingeinstruktionen», icke lärer emot stadgandet i 87 § regeringsformen kunna göras gällande; har jag ansett, att denna regeringsåtgärd bort för Riksdagen anmälas.

Herr *Trygger* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i behandlingen inom utskottet af den utaf herr Hedin anmälda anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Herrar *Säve* och *Olsson* i Ättersta hafva anhållit om anteckning å memorialet derom, att de icke öfvervarit behandlingen af det här ofvan omförmälda ärende rörande folkskoleläraren Gustaf Engelbrekt Bergmans afsättning.
